

sa süreli oluşu da rol oynar. Bundan dolayı bahar-hazan tezadı hatırlanır. "Bâhar-endâm" sözü ise güzel, hoş endam-lı demektir.

Tasavvufî bir terim olarak bahar, sâlikin vecd ve istiğrak halinde ruhanî mâ-naları kavraması ve ruhaniyetin zuhur etmesini ifade eder.

Bahar tek tek beyitlerde ele alındığı gibi geniş olarak "bahâriyye" adı verilen kasidelerin nesib kısımlarında da işlenir. Halk edebiyatında da adından en çok söz edilen ve çeşitli özellikleriyle dile getirilen mevsim bahardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Dihhudâ, *Luğatnâme*, "bahâr" md.; A. Nihat Tarlan, *Şeyhî Divanını Tedkik*, İstanbul 1964, s. 170; Mehmed Çavuşoğlu, *Necati Bey Divanı'nın Tahlili*, İstanbul 1971, s. 253-254; Harun Tolasa, *Ahmet Paşa'nın Şiir Dünyası*, Ankara 1973, s. 453-455; Cemal Kurnaz, *Hayâlî Bey Divanı Tahlili*, Ankara 1987, s. 502-505; İskender Pala, *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*, Ankara 1989, I, 118-119; Âmil Çelebioğlu, "Eski Edebiyatımızda Gençlikle İlgili Bazı Görüşler", *Millî Kültür ve Gençlik Sempozyumu*, Ankara 1985, s. 155-156 vd.; a.mlf., "Türk Edebiyatında Yaşnâmeler", *Türklük Araştırmaları Dergisi*, sy. 1, İstanbul 1984, s. 154 vd.; "Bahar", *TDEA*, I, 290-291.

CEMAL KURNAZ

BAHÂR

(الْبَاهَار)

Eski bir ağırlık ölçüsü.

Bahârın özellikle Basra körfezi ve Hint Okyanusu milletlerarası baharat ticaretinde büyük bir önem taşıdığı bilinmektedir. Ortaçağ'a ait çeşitli Avrupa kaynaklarında bahar, bhar, bhaar, baer, baar ve bar olarak geçen, Arapça'da ise buhâr şeklinde telaffuz edilen kelimenin aslının Hintçe, Kiptice veya Arapça olduğu ileri sürülmüştür. Arapça'da "yük" (Şam lehçesinde "deve yükü") veya "yarım yük" anlamına geldiği gibi ağırlık birimi olarak da çeşitli yer ve zamanlarda yük (deve yükü, hıml) veya yarım yük (idl) ile eş değerli kabul edilmiştir.

Arap müellifleri bahârın değeriyle ilgili olarak farklı bilgiler vermektedirler. Eserinin bir yerinde buhâr ile kintâr*ın eş anlamlı olduğunu söyleyen Muhammed b. Ahmed el-Makdisî başka yerinde de 300 rıtlı*a (Arap Yarımadası'nda), İbn Hurdâzbih 333 men*e (Mültân'da), Şehâbeddin el-Hafâcî ise 300 rıtlı veya 3 kintâra eşit olduğunu söylemektedir. Makdisî'nin rıtlıdan maksadının 260

dirhemlik Mekke rıtlı olduğu düşünülürse 1 bahâr (= 78.000 dirhem =) 243,75 kg. eder. İbn Hurdâzbih ise men ile 260 dirhemlik Bağdat mennini kastetmiş olsa gerektir ki buna göre de 1 bahâr (= 86.580 dirhem =) 270,5625 kilogramdır. Kahire kadılığı ve Mısır kazaskerliği görevlerinde bulunan Hafâcî ise özellikle İskenderiye civarında baharat ve benzeri maddelerin ölçümünde kullanılan 100 rıtlık kintârı kastetmiş olmalıdır ki burada 1 rıtlın 144 dirhem olduğu düşünülüğünde 1 bahâr (= 43.200 dirhem =) 135 kg. eder.

Bunlardan başka bahârın 400 rıtlı, 600 rıtlı ve hatta 1000 rıtlı (?) olduğunu ileri sürenler de bulunmaktadır. Ayrıca Suriye lehçesinde 400 rıtlık yarım yüke eşit olduğu söylenmekte ise de 1 Suriye rıtlı 600 dirhem olduğuna göre 400 rıtlı (= 240.000 dirhem =) 750 kg. demektir ki yük için bile fazla olan bu rakam yarım yük için ihtimal dışı görünmektedir. Makrizî ise bahârın 2 Mısır irdëb*ı hacmindeki boğa derisinin alacağı ağırlığa eşit olduğunu söylemektedir. Hasan b. İbrâhim el-Cebertî'ye göre XVIII. yüzyılda 1 Mısır irdebi, her biri 442 6/7 dirhemlik, İbn Âbidîn'e göre ise 445 5/7 dirhemlik 96 kadehe eşittir. Birinci hesaba göre 1 bahâr 265,7143 kg., ikincisine göre ise 267,4286 kg. eder.

Bahârın ağırlığındaki farklılıklar, müşteri lehinde olmak üzere, âdet gereği asıl ağırlığa, tartılan maddenin cinsi ve fiyatına göre değişen oranda muayyen bir fire bedeli (Portekizce'de picota) ilâvesinden kaynaklanmaktadır. Portekiz maliyecisi Goali Antonio Nunez'in *Lyvro dos pesos da Ymdia* adlı eserinde muhtelif bahâr ağırlıkları ile ilgili ayrıntılı bilgiler yer almaktadır. Buna göre XVI. yüzyılda esas itibarıyla -picotasız- 1 bahâr: Hürmüz'de 207,4 kg. (ancak malın cinsine göre 422 kilografa kadar çıkmaktadır. W. Baret, 1584'te Hürmüz'de biri 220 ve 246,4 kilogramlık küçük, diğeri de 422 kilogramlık büyük iki bahâr bulunduğunu söylemektedir); Hindistan liman şehirlerinden Diu'da 235,008 kg.; Kalikut'ta 208,1565 kg.; Saymûr'da (veya Chaul) 211,50576 kg.; Coçin ve Quilon'da (veya Kavlam) 166,27275 kg.; Dabhol'da 229,5 kg.; Seylan'da 176,256 kg.; Malaka'da büyük 210,222 kg., küçük 183,6 kg.; Maldivler'de 229,5 kg.; Malindi'de (Kenya) 243,27 kg.; Mombasa'da (Kenya) 235,008 kg.; Mafia'da (Tanzanya) 195,075 kg.; Mozambik'te 229,60279 kg.; Zen-

gibar'da 235,008 kg.; Lâr'da (Güney İran) 218 kg.; XVII. yüzyılda Mekke'de 183,7 kg.; Mehâ'da (Yemen, pamuk için) 150,6-156 kilogramdır (diğer bazı bölgelerde kullanılan bahâr değerleri için aynı esere bakılabilir).

Sonuç olarak bahârın zaman, zemin ve tartılan malın cinsindeki farklılıklara paralel olarak 150 kg. ile 750 kg. arasında değişen değerler aldığı anlaşılmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Zemahşerî, *el-Fâ'îk*, "buhâr" md.; İbnü'l-Cevzî, *Çarbtü'l-hadîş*, "bhr" md.; İbnü'l-Esir, *en-Nihâye*, "bhr" md.; *Lisânü'l-'Arab*, "bhr" md.; *Burhân-ı Kâti' Tercümesi*, I, 319; *Tâcü'l-'arûs*, "bhr" md.; İbn Hurdâzbih, *el-Mesâlik ve'l-memâlik*, s. 56; *Tehtibü'l-luğâ*, VI, 288; Makdisî, *Ahşenü't-tekâsîm*, s. 31, 99; Mevhûb b. Ahmed el-Cevâlîkî, *el-Mu'arreb*, Tahran 1966, s. 62-63; Hafâcî, *Şifâ'ü'l-gâlib*, İstanbul 1282, s. 43; W. Hinz, *el-Mekâyil ve'l-ezânü'l-İslâmiyye* (trc. Kâmil el-Aselî), Amman 1970, s. 20-23; M. H. Sauvare, "Matériaux pour Servir à l'Histoire de la Numismatique et de la Métrologie Musulmanes", *JA*, III (1884), s. 401-404; Antonio Nunez, "Livre des Poids, Mesures et Monnaies de l'Inde" (trc. Gabriel Ferrand), a.e., XVI (1920), s. 27-92; Gabriel Ferrand, "Les Poids, Mesures et Monnaies des Mers du Sud aux XVIe et XVIIe Siècles", a.e., XVI, 261-275; "Bahâr", *JA*, II, 221.

CENGİZ KALLEK

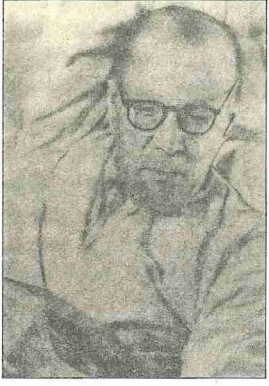
BAHÂR

(بَاهَار)

Mîrzâ Muhammed Takî Melikü's-suarâ'
(1886-1951)

İrânlî şâir, edebiyat tarihçisi
ve siyaset adamı.

10 Aralık 1886'da Meşhed'de doğdu. Babası zamanın önde gelen bilgin ve şairlerinden olup, Sabûrî mahlası ile şiir yazan ve sonradan "melikü's-suarâ" unvanını kazanan Hâc Muhammed Bâkır-ı Kâşânî'dir. Bahâr mahlasını, babasını ziyarete geldiği sırada (1300/1882-83) ölen şair Mirza Nasrullah Bahâr-ı Şîrvânî'den aldı. Annesi aslen Kafkasyalı müslüman bir Gürcü ailesine mensuptur. Bahâr ilk öğrenimini babasının yanında tamamladı. 1904 yılında babası ölünce Meşhed'in tanınmış bilgin Edîb-i Nisâbü'rî'nin derslerine devam etti. Küçük yaştan itibaren şiirle ilgilendi ve eski büyük şairleri taklit ederek şiirler yazdı. Babasının ölümünden sonra Kaçarlar'dan Muzafferüddin Şah tarafından kendisine melikü's-suarâ unvanı verildi. Dünya aktüalitesini Mısır basınından takip eden ve Avrupa kültürüne âşina olan Bahâr 1906'da devlet

Bahâr

hizmetinde çalışırken Meşrutiyet hareketlerine katıldı. Muzafferüddin Şah'ın ölümünün (1907) ardından çıkardığı *Horâsân* gazetesinde ilk milliyetçi şiirlerini yayımladı. 1910 yılında İran Demokrat Partisi (Hizb-i Demokrât-i İrân) kurulunca bu partinin yayın organı niteliğindeki *Nevbahâr* gazetesini neşretmeye başladı. 1912'de meydana gelen siyasî çalkantılar sırasında gazete kapatılıp dokuz arkadaşı ile beraber Tahran'a sürülünce gazeteyi buraya nakletti. Bu arada birkaç defa milletvekili seçildi. 1917'den itibaren üç yıl süreyle yarı resmî *İrân* gazetesinin müdürlüğünü yaptı. Ferhengistân-i İrân'ın (İran Akademisi) dâimî üyeliğine seçildi. 1918 yılında, aralarında Abbas İkbâl-i Aştîyânî, Reşid-i Yâsemî, Ali Asgar Hikmet gibi edebiyatçıların da bulunduğu Dânişkede (ilim evi, fakülte) adlı edebî bir dernek kurdu. Bu dernek, eski nesir ve nazım kalıpları içinde yeni konuların işlenmesini savunan aynı adlı edebî bir dergi çıkarmaya başladı. Bu dergi, onun ölümünden sonra *Mecelle-i Dânişkede-i Edebiyyât* adıyla yıllarca yayın hayatını sürdürdü. Bahâr bir ara hükümet aleyhindeki sert yazılarından dolayı hapsedildi. Pehlevî hânedanının iş başına geçmesinden sonra siyasî hayatıtan çekilen Bahâr bir taraftan Tahran Üniversitesi'nde öğretim üyeliği yaparken diğer taraftan da kendini ilmi çalışmalara verdi. Tahran'da vefat etti.

Bahâr günlük olayları, yeni meseleleri dilde aşırılığa kaçmadan, klasik şiir kalıbında anlatan bir şairdir. Melikü's-suarâ unvanını aldığı yıllarda yazdığı Horasan büyükleri ile din adamlarını öven kasidelerinde eski büyük kaside şairlerini taklit etmiş, Meşrutiyet hareketlerine katıldığı yıllardan sonraki şiirlerinde ise, eski şiirin kurallarından ayrılmamakla birlikte inkılâp, hürriyet, meşrutiyet ve vatan konularını işlemiştir. Genellikle kaside tarzında ve Horasan üslûbu (sebk-i

Horâsânî) ile şiirler yazmakla birlikte yeniliğe açık bir şair olan Bahâr yenilik taraftarı genç şairlerle de iş birliği yaptı. Mersiye, kahramanlık ve aşk şiirleriyle hiciv ve mizah tarzındaki şiirlerinde XX. yüzyıl şairlerinin üslûbundan faydalanmıştır.

Eserleri. Telif, tercüme, tenkitli basım ve derleme türünden çalışmaları bulunan Bahâr'ın belli başlı eserleri şunlardır: 1. *Dîvân* (I-II, Tahran 1335-1336 hş./1956-1957). 2. *Sebkşînsî yâ Târîh-i Te'avvur-i Negr-i Fârisî* (I-III, Tahran 1321 hş./1942). 3. *Târîh-i Te'avvur-i Şi'r-i Fârisî* (Meşhed 1334 hş./1955; Tahran 1342 hş./1963). Farsça nesir dilinin gelişim tarihinden başlayarak dönemler halinde dil ve edebiyatta meydana gelen değişim ve gelişmelerin örneklerle açıkladığı bu eser, edebiyat fakültelerinde doktora safhasında okutulmak üzere kaleme alınmıştır. 4. *Çehâr Hitâbe* (Tahran 1305 hş./1926). Bazı şiirlerini ihtiva etmektedir. 5. *Zindegânî-yi Mânî* (Tahran 1313 hş./1934). 6. *Risâle der Ahvâl-i Firdevsî* (İsfahan 1313 hş./1934). 7. *Risâle der Terceme ve Ahvâl-i Muhammed b. Cerîr-i Taberî* (Tahran, ts.). 8. *Târîh-i Muhtaşar-ı Ahzâb-ı Siyâsî ve İnkârâz-ı Kâcârîyye* (Tahran 1323-1325 hş./1944-1946). Bu eserde İran'da demokratik hareketlerin başlamasıyla birlikte kurulan siyasî partilerin tarihçesi ile Kaçar hânedanının çöküş sebepleri anlatılır. 9. *Destûr-i Zebân-i Fârisî* (Tahran 1329 hş./1950). Bediüzzamân Firûzanfer, Celâl-i Hümâî ve Reşid-i Yâsemî ile birlikte hazırladığı iki ciltlik Farsça dil bilgisi kitabıdır.

Bahâr'ın bunların dışında *Kenizân-ı Seffid* adlı romanı, *Mihr ve Peyâm-i Nevîn* dergilerinde yayımlanmış makalelerini ihtiva eden *Şi'r der İrân* (Tahran 1333 hş./1954) adlı eseri ile "Nakkâşî ve Tehzîbkârî der İrân", "Haft'ı Zebân-i Pehlevî der 'Asr-ı Firdevsî", "Edebiyyât-ı Hind" ve "Bâzgeşt-i Edebî" gibi önemli makaleleri de vardır. Ayrıca Orta Farsça (Pehlevî) ile yazılmış birkaç metni de *Terceme-i Çend Metn-i Pehlevî* (nşr. M. Gulbun, Tahran 1347 hş.) adıyla günümüz Farsça'sına çevirmiştir.

Metin Neşirleri. Melikü's-suarâ Feth Ali Sabâ-yi Kâşânî, *Gülşen-i Şabâ* (Tahran 1313 hş./1934); *Târîh-i Sistân* (Tahran 1314 hş./1935); Baba Efdal, *Terceme-i Risâle-i Nefs* (Tahran 1316 hş./1937); *Mücmelü't-tavârih ve'l-kışaş* (Tahran 1317 hş./1939); Avfî, *Cevâmî u'l-hikâyât ve levâmî u'r-rivâyât* (Tahran 1324

hş./1945); Bel'arnî, *Târîh*. Bu eser Bahâr'ın vefatından sonra M. Pervin Gunâbâdî tarafından neşredilmiştir (Tahran 1341 hş./1962).

BİBLİYOGRAFYA:

Dîvân-ı Eş'âr-ı Şadrevân Muhammed Taqî Bahâr, Tahran 1354 hş., Mukaddime, s. y-z; Muhammed-i Sadri Hâşimî, *Târîh-i Cerâ'id u Mecellât-ı İrân*, İsfahan 1327-32 hş., I, 313; II, 98-99, 243-245; IV, 313-316; Muhammed-i İshâk, *Sûhanverân-ı İrân der 'Asr-ı Hâzır*, Delhi 1351, I, 358-403; Nîkühimmet, *Zindegî-yi 'Asâr-ı Bahâr*, Kirman 1334 hş./1955, I-II; Abdülhamîd-i İrfânî, *Şerh-i Ahvâl u 'Asâr-ı Melikü's-su'arâ Bahâr*, Tahran 1335 hş.; Abdülhüseyn-i Zerrînküb, *Bâ Kârân-ı Hulle*, Tahran 1343 hş., s. 309-324; a.mlf., "Şi'r-i Bahâr", *Sûhan*, sy. 8, Tahran 1336 hş./1957, s. 840-846; M. E. İslâmî Nedüşen, "Be-yâd-ı Dehumîn Sâl-i Der-güzeşt-i Melikü's-su'arâ Bahâr", *Peyâm-ı Nevîn*, Tahran 1340 hş., s. 1-10; a.mlf., "Dehumîn Sâl-i Merg-i Bahâr", *Yağmâ*, sy. 14, Tahran 1340 hş., s. 145-152; Yahyâ Aryânepür, *Ez Şabâ tâ Nîmâ*, Tahran 1351 hş./1972, II, 123-137, 332-349; Muhammed-i İstîlâmî, *Ber-Resf-i Edebiyyât-ı İmrûz-ı İrân*, Tahran 2535 şş., s. 180-181; a.mlf., *Bugünkü İran Edebiyatı Hakkında Bir İnceleme* (trc. Mehmet Kanar), Ankara 1981, s. 170-172; M. A. Sipânî, "Cevâmî-yi Bahâr", *Naqd-i Âgâh*, Tahran 1363 hş./1984, s. 5-29; H. Hatîbî, "Sebk-i Eş'âr-ı Bahâr", *Yağmâ*, sy. 4, Tahran 1330 hş., s. 454-461, 496-500; M. B. Loraine, "A Memoir on the Life and Poetical Works of Maliku'l-Schu'arâ Bahâr", *IJMES*, III (1972), s. 140-168; a.mlf., "Bahâr in the Context of the Persian Constitutional Revolution", *Ir. S.*, V/2-3 (1972), s. 79-87; a.mlf. — J. Matîni, "Bahâr", *Elr.*, III, 476-479; B. Nikitine, "Bahâr", *EI²* (İng.), I, 918-919; Zühürüddin Ahmed, "Bahâr", *UDMI*, V, 112-116; *DMF*, I, 475-476.

MEHMET KANAR

BAHÂRİSTÂN

(بهارستان)

Abdurrahmân-ı Câmî'nin
(ö. 898/1492)

Farsça ahlâkî ve edebî eseri.

Câmî'nin 892'de (1478) Sa'dî'nin *Gülîstân*'ını örnek alarak yazdığı ve Sultan Hüseyin Baykara'ya ithaf ettiği *Bahâristân* tertip ve üslûp bakımından *Gülîstân*'a benzerse de muhteva açısından farklılıklar gösterir. Dil ve anlatım yönüyle daha sade olmakla birlikte onun kadar başarılı değildir. *Ravzatü'l-ahyâr ve tuhfetü'l-eberrâr* adıyla da anılan *Bahâristân*, yine *Gülîstân* gibi nesir-nazım karışımı bir eser olup bir mukaddime, sekiz bölüm (ravza) ve bir hâtimeden meydana gelir. Her bölümün başında konu tarif edildikten sonra bölümün özelliğine göre bu konular "hikâyet", "hikmet" veya "mütâyebe" alt başlıkları şeklinde